

Lausunnonantajan lausunto HE 13/2024 vp

Rakennusallalla ansiosidonnainen työttömyysturva turvaa alan suhdanneherkissä tilanteissa yrityksille ammattiosaat, jotka ovat taas yritysten käytettävissä, kun suhdannetilanne kääntyy. Alalle on ominaista myös vuosittainen kausivaihtelu talven pysäyttäessä osan rakennusalan töistä. Kausittainen vaihtelu aiheuttaa väijäämättä työttömyysjaksoja, jotka ulottuvat koko talvikauden yli. Näissä työtehtävissä työttömän työntekijän käytännön mahdollisuudet työllistyä ennen kuin säät sallivat on täysin hakijasta itsestään riippumaton tekijä. Päivärahan alentaminen 40 päivän maksujakson kuluttua osuu käytännössä jokaiseen kausityötä tekevään joka kauden päätyttyä. Jo aiemmin hyväksytyn työssäoloehdon pidentämisen myötä alenema vaikuttaa myös seuraavan vuoden kauden päättymisen jälkeen suoraan työttömän tulotasoon. Tilanne, jossa työtön saa 40 päivän sisällä uuden työn, joka kestää yli 12 kuukautta on käytännössä alan suorittavissa töissä lähinnä hypoteettinen. Ennakoitavissa on, että tulevina vuosina rakentamisen elpyessä suomessa alalle tarvitaan edelleen osaavia ammattilaisia, mutta työttömyysturvan ehdotetut leikkaukset voivat luoda tilanteen, jossa ammattilaiset ovat tätä ennen jo ehtineet vaihtaa alaa. Samalla lailla kuin rakennusala nyt vetää Suomen taloutta lamaan, on mahdollista, että suhdanteen muuttuessa alan tuoma veto talouteen ei pääse toteutumaan osaavan työvoiman riittämättömyyden vuoksi ja nyt toteutettavilla leikkauksilla rampautetaan myös tulevaa talouskasvua.

Ikäsidonnaisten poikkeuksien taustalla lainsäädännössä on ollut aiemmin selkeä ymmärrys siitä, että poikkeukset kohdistuvat ja auttavat vaikeasti työllistettävää ikäpolvea. Esimerkiksi osittain työkykyinen 60-vuotias rakentaja ei ole työnantajien rekrytoinneissa välttämättä se, joka valikoituu palkattavaksi. Nyt ehdotettujen poikkeuksien poiston myötä siirretään työttömäksi jäävät iäkkäämmät työkäiset tuloloukkuun, jossa he ovat työmarkkinatuella eläkkeelle jäämiseen saakka. Esimerkiksi Rakennusallalla on lukuisia työkyvyn käytännössä kokonaan menettäneitä jo 55-vuotiaissa, jotka ovat tehneet raskaalla fyysisellä alalla 18-vuotiaasta lähtien töitä. Työkyvyttömyyseläkkeelle he eivät pääse, mutta eivät todellisuudessa voi myöskään töitä tehdä. Ikäpoikkeukset ovat mahdollistaneet näille yksilöille mm. palkkatuetun työn, jolla he ovat edes voineet olla edes osana yhteiskuntaa ja mahdollisesti myös löytäneet sellaisia työtehtäviä, joissa ovat voineet työllistyä vielä viimeisiksi työuran vuosiksi. Poikkeuksien poiston myötä tähän tilanteeseen joutuva ihminen käytännössä jää hyvinkin toivottomaan tilanteeseen.

Hallituksen esityksessä on otettu kantaa siihen, että työttömyysturvajärjestelmä on osa isompaa kokonaisuutta eri etuuksista. Kuitenkaan vaikutusarvioinneissa ei edelleen tunnuta haluavan ottaa realistista kantaa yhdistelmävaikutuksiin, joita useista samaan aikaan tehtävistä leikkauksista seuraa. Esimerkiksi vuoden alussa tulleiden työttömyysturvan, asumistuen ym. muutosten vaikutukset eivät edes kunnolla vielä näy ja useiden eri sosiaaliturvan leikkauksien tullessa samaan aikaan voimaan on niiden kertautuminen samoille yksilöille ja perheille valitettava tosiasia. Työttömyysturvan muiden leikkausten yhteisvaikutuksen myötä ansiopäivärahan määrän alentaminen tulee siirtämään köyhyysrajan alapuolelle yhä useamman työttömän. Käytetyissä mallinuksissa todetaan faktana oletettu positiivinen työllisyysvaikutus, joka perustuu matemaattiseen malliin. Vastaavat matemaattiset mallinnukset, joissa todetaan mahdollisia kielteisiä vaikutuksia ja lisääntyneitä menoja eri puolille sosiaaliturvajärjestelmää ohitetaan toteamalla, että mallissa on liikaa muuttujia ja käyttäytymisen muuttumista on vaikea arvioida,

käytännön vaikutukset tullaan näkemään vasta myöhemmin tilastoista. Työttömyysturvan leikkaukset vähentävät osaltaan ostovoimaa, heikentävät kotitalouksien mahdollisuuksia sopeuttaa omaa menotasoaan muuttuvassa taloustilanteessaan ja lisäävät vaikeuksia huolehtia pakollisista menoista.

Mikäli laki tulee ehdotuksen mukaisesti voimaan, tulee lainvoimaantulon jälkeistä tilannetta seurata ja tehdä tarvittaessa myös nopeita korjaavia liikkeitä pahimpien ylilyöntien korjaamiseksi. Lisäksi iäkkäämpien työnhakijoiden osalta tulisi miettiä miten työnantajat kannustetaan palkkaamaan myös lähellä eläkeikää olevia työttömiä työnhakijoita.

Rakennusliitto Ry
Jere Ketola
Sosiaalipoliittinen asiantuntija